

Centre d'estudis
colombins

Caius Parellada

Colom venç Colombo

LA VERA NATURALESA
CATALANA DEL DESCUBRIDOR
DEL NOU MÓN

BARCELONA 1987

CRISTÒFOR COLOM I CATALUNYA: Una relació indefugible

Caius Parellada i Cardellach

LA LLAR DEL LLIBRE

PUNT DE VISTA 25

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmaes) - 08003 BARCELONA
Tel. 93 319 80 50 - Fax: 93 310 69 00

32

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins
ANY XIII / Núm. 32/febrer 2004 / Preu: 2 euros

BUTLLETÍ DEL CENTRE
D'ESTUDIS COLOMBINS

ANY XIII / Núm. 32, febrer
2004

Director: Joaquim Arenas i
Sampera

Secretaria de redacció:

Jaume Cañadas

Editor: Òmnium Cultural

Imprimeix: Casa Boada. Carrer

Comtal, 26. 08002-Barcelona

Dipòsit Legal: B- 16689/95

NOTA

*El contingut dels articles és responsabilitat dels
Autors i no ha de coincidir necessàriament amb
Els principis que regeixen l'Associació.*

*S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels
articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi
faci constar la procedència. Agrairíem que se'ns fes
arribar un exemplar de les publicacions on els
nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o
fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i
la data d'edició.*

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- Fragment de *Colom venç Colombo* de Caius Parellada i Cardellach

Articles

- Trets biogràfics de Caius Parellada i Cardellach. Per *Roser Parellada i Jofré*
- MK el misteriós comentador i descobridor de catalanismes a la primera carta de Colom impresa a Barcelona l'any 1493. Per *Francesc Albardaner i Llorens*
- Un altre testimoni de la vinguda de Colom a Barcelona. Per *Pere Català i Roca*
- Bartomeu Colom com l'exemple o els límits de les teories. Per *Joaquim Arenas i Sampera*
- Caius Parellada venç Colombo. Per *Ernest Vallhonrat i Llurba*
- Homenatge eivissenc a Caius Parellada. Per *Joan Verdera*
- El gran navegant Joan Cristòfol Colom, català, no va ser ni corsari ni pirata. Per *Manuel Bestratén i Sabaté*
- L'obra colombina de Caius Parellada i Cardellach. Per *Alba Vallès i Formosa*

- Recordatori a Caius Parellada. Per *Ismael Martínez i Pelegrí*

Editorial

"Pro Colom Català", un entorn irrepètiblle.

Quan en un contorn proper es produeix l'absència definitiva d'una persona que s'ha fet estimar i ha esdevingut ensems centre de cordialitat i lliurament, el dolor constreny la ment i el trasbals sentit va més lluny dels sentiments.

Els records brollen amb abundància, des dels més propers als més allunyats. I gairebé sempre, parlo per experiència personal, una sensació d'insatisfacció pròpia envaeix els esperits. Perquè hom té la sensació que allò que s'hauria pogut fer per ser més amatents amb la persona desapareguda, per complaure amb plenitud les seves expectatives, per col·laborar en definitiva a la seva felicitat des de qualsevol vessant assequible, esdevé hores d'ara, per la dura realitat, projecte irrealitzable.

Recordo, amb cert caire d'emoció, les primeres reunions d'aquell grup que va constituir el germen d'allò que un any després esdevindria el Centre d'Estudis Colombins. Hem reulat ara als anys 89 i 90 del segle passat. Un grup de persones

estudioses de la història catalana relacionada amb Colom i la seva naturalesa o interessats en promoure aquesta veritat històrica. I així, de manera transitòria, es va decidir anomenar el conjunt d'interessats i estudiosos Grup pro Colom Català.

Les reunions es feien al menjador de casa, a l'Avinguda Paral·lel. Pere Català, Josep M. Castellnou, Jordi Gàlvez, Caius Parellada i Eduard Tell van ser els assidus concurrents d'aquelles trobades. Unes trobades primícieres que tenien una bona part de discussió basada en com planificar la tasca de difusió de la causa catalana de la naturalesa de Colom, d'aplegar estudiosos i connectar interessats, principalment, però, establir debats sobre les posicions preses des de les diverses tesis colombines sobre l'origen de Colom, així com programar un treball estructurat que tingués com a base la teoria de Colom català iniciada i elaborada durant anys pel Dr. Luis de Ulloa.

A la memòria s'hi apleguen circumstàncies, fets i, en definitiva, records i també anècdotes ben diverses, tots amarats del contingut propi d'una empresa que comença amb il·lusió i objectius clars. Abelleix recordar aquell grup primerenc Pro Colom Català quan des del seu inici esdevenia com una "família" en les sessions de treball de la qual no hi mancaven el seny i la rauxa.

Un membre destacat en va ser el Sr. Caius Parellada. Hi esdevenia el patrici barceloní sapient, de paraula ajustada i de consell sempre adient. Ell ja havia fet un llarg camí per la història. Aquest monogràfic del Butlletí en vol rememorar la vida i els estudis, la personalitat científica i la militància ciutadana.

Quan vàrem conèixer el Sr. Parellada ja havia escrit i publicat la seva obra màxima, aquella que és referent inequívoc de tota la tesi catalana actual "Colom venç

Colombo". Tot i la ciència que posseïa, sempre escoltava més que no parlava. I si alguna vegada la incontinença verbal d'algun membre del Grup sortia de to, amb un capteniment admirable, mirava de posar les coses al seu lloc.

És per tots aquests motius que, unes ratlles més amunt he evocat els sentiments d'un contorn com familiar, així era la dinàmica dels pertanyents al Grup comentat. Perquè hi planava una relació vital de compartir ideals i objectius nobles i amb la presència constant d'una sana franquesa que abonava tant la llibertat intel·lectual com l'amistat més sincera. Caius Parellada en va ser considerat sempre, en aquells dies i posteriorment, el patriarca, la sola presència del qual traspuava sana autoritat i recte criteri.

El Centre d'Estudis Colombins, fruit d'aquelles trobades celebrades entre els anys 89 i 91 del segle passat, ha mantingut al llarg dels anys i de manera ininterrompuda la consideració i estima per al nostre advocat historiador. I sens dubte, s'hauria pogut fer més per difondre la seva obra i per seguir les seves orientacions.

Ara, que ja no podem gaudir de la seva amistat i del seu saber, ens adonem del molt que va aportar a la línia de treball i recerca programada i feta realitat pel Centre. I ho va fer de manera efectiva i ben fonamentada. D'aquell entorn evocat l'han precedit a deixar-nos Josep Maria Castellnou i Eduard Tell.

Avui, quan escrivim aquestes ratlles en memòria de Caius Parellada, en el marc del dol que ha viscut el Centre a causa del seu decés, ens serveix d'atenuant el fet que, en el seu moment, el Centre va reconèixer d'una manera clara i efectiva la seva vàlua fent possible la publicació de dues de les seves obres, una de caràcter netament colombí *Colom i Catalunya, una relació indefugible*, i una altra, també

històrica però de caràcter més ampli "*La monarquia catalana medieval. El regne de Catalunya*."

Ara resta l'exemple i l'obra del patrici, del membre de la Junta del Centre d'Estudis Colombins. De l'amic savi, al cap i a la fi.

El record es tradueix, tanmateix, en agraïment.

Joaquim Arenas i Sampera
President.

D'esquerra a dreta: Jordi Gálvez, Pere Català, Josep M. Castellnou, Joaquim Arenas, Caius Parellada, Eduard Tell i Núria Jofré. (La Llar del Llibre, 3 de març de 1992)

Vida del Centre

Tertúlies

El passat dia 23 d'octubre, el Sr. Francesc Albardaner ens va oferir la conferència intitolada "*Cristòfol Colom fill del Papa Innocenci VIII i els límits acceptables de les teories històriques*". En un proper número d'aquest Butlletí reproduïrem un resum de la seva dissertació en un article.

El proppassat dia 4 de desembre, el periodista i investigador eivissenc Nito Verdera, ens va presentar la conferència "*Cristòfor Colom i la cartografia antiga: Amèrica abans de 1492*". Prenent com a referència el llibre de l'escriptor argentí Pablo Gallez "*La Cola del Dragón*", Verdera dissertà -ajudat d'unes excel·lents transparències- sobre mapes molt anteriors a la Descoberta que farien trontollar tota la història escrita fins ara del Descobriment. En un posterior Butlletí podreu llegir el seu article. Pel que fa al llibre és a la venda a les oficines del Centre d'Estudis Colombins per 40 euros.

Tribuna

*Fragment extret del Capítol 7 del llibre
Colom venç Colombo del Sr. Caius
Parellada i Cardellach*

ELS MEUS SENYORS NATURALS

Un altre aspecte interessant relacionat amb Colom, és el que s'enclou en l'expressió "els meus senyors naturals", quan el descobridor al·ludeix els Reis Catòlics. No es tracta tan solament de "els meus senyors", que és una locució que aquell empra sovint quan es refereix als Reis o bé s'hi adreça i que evidentment no té cap transcendència pel que fa a la seva identificació. La llegim contínuament als seus escrits i així, per exemple, en la lletra tramesa a l'escrivà de ració, Lluís de Santàngel, hi ha la frase següent: "Amb l'armada que els il·lustríssims rei i reina, els nostres senyors, em van donar vaig passar a les Índies..."; i a la lletra que va enviar a la "ama" del príncep Joan, la coneguda Joana de la Torre, aquella altra, "on podria jo trobar més bon redós i seguretat que en el Rei i la Reina, els nostres senyors...", etc.

Aquesta locució de “els meus senyors o els nostres senyors” no és gaire significativa, com sia que es pot referir a una senyoria davallant d’una submissió purament contractual, a una convenença, cosa que trobem abundantment practicada en aquelles èpoques. Sebastià Cabot, un altre navegant misteriós, com el seu pare Joan Cabot i el mateix Colom, referint-se al rei Carles I, de qui fou durant un quant temps capità i pilot major, l’anomena “el Imperator don Carlos quinto de este nombre y Rey nuestro sennor”, com es pot veure en la llegenda del Planisferi de Sebastià Cabot que publica Ricard Carreras i Valls a “La descoberta d’Amèrica” (pàg. 115).

No és, però, el mateix cas el de la frase “els meus senyors naturals” que també usa Colom alguna vegada. En el Memorial que per als Reis Catòlics va donar l’Almirall el 30 de gener de 1494, a Antoni Torres, a la ciutat de la Isabela, podem llegir-hi traduint-ho: “El que vos, Antoni de Torres, capità de la nau Marigalante i alcaid de la ciutat de Isabela, heu de dir i suplicar al Rei i la Reina, senyors nostres, és el següent: De primer, donades les lletres de creença que dueu de mi per a Ses Alteses, besareu per mi llurs reials peus i m’encomanareu a S.S.A.A. com a Rei i Reina, els meus senyors naturals, al servei dels quals jo desitjo finir els meus dies, com més llargament vós ho podreu dir a Ses Alteses.”

La dita expressió té un sentit i un abast evident, que hom no pot defugir amb subterfugis, car implica en qui la profereix que és sotmès per obra d’un fet natural d’aquell o aquells a qui s’adreça, és a dir, que Colom es considerava súbdit dels Reis Catòlics per naturalesa, ço és, per efecte d’èsser nadiu d’algun dels seus regnes, i no pas com a conseqüència d’un acte de naturalització o de submissió contractual. Ara bé, com que Colom no era súbdit de la corona de Castella, on indiscutiblement era estranger, tal com consta en molts documents que s’hi refereixen, i així

mateix, tal com va reblar el fiscal Pero Ruiz en el plet menat pel fill i hereu del descobridor, Didac Colom (Diego), contra la corona de Castella, en el qual plet el dit fiscal va sostenir que “el dit Don Cristòfol Colón era estranger, no natural ni veí del regne”, però, en canvi, tenia per senyors naturals i per això n’era súbdit, aquells mateixos reis que, si bé eren reis de Castella, també n’eren d’altres regnes, això vol dir que era natural d’aquests altres regnes. És difícil sostreure’s a la força del raonament i a la conseqüència que s’infereix en l’expressió que comentem. Deu ésser justament per aquest motiu que ha estat sistemàticament deixada de banda pels innombrables recercadors de les peculiaritats més minses de les qüestions colombines (B.R.A.H.T.I., pàg. 227).

En relació al mateix tema, és avinent de retreure la “lletra de mossèn Jaume Ferrer feta a l’Almirall Christòfol Colom”, publicada amb aquest títol a l’obra “Sentencias católicas del diví poeta Dant” compilades per “lo prudentíssim mossèn Jaume Ferrer de Blanes” i apareguda l’any 1545, a cura del seu criat Raphael Ferrer, que les endreçà a la molt il·lustre senyora dona Hipòlita de Liori i Requesens. És escaient de subratllar que el títol de l’obra, en català, i els títols de les lletres que s’hi contenen, també en català, amb destinació als Reis Catòlics i a Colom, i el vot i parer de Jaume Ferrer sobre la capitulació amb Portugal, contrasta amb llur text en castellà. La circumstància dita fa dubtar de quin era l’idioma dels originals, per bé que els títols semblen prou expressius i, ultra això, cal tenir en compte que Jaume Ferrer de Blanes ja era mort des del 1525, i que l’època continuava essent de gran decadència catalana. Doncs bé, a la lletra de Jaume Ferrer a Colom hi ha el fragment següent, que traduint reproduïm textualment tot seguit: “Això, Senyor, dic perquè les grans coses que són cert que aquí es trobaran, tinc l’esperança que seran servei de Déu i de tota la cristiandat especialment d’aquesta nostra Spanya”

(Espanya és escrit exactament així al llibre citat).

Aqueix plural “nostra” referint-se a Espanya, de qui escriu la lletra i de qui la rep, ço és, de Jaume Ferrer de Blanes i de Colom, és quelcom així mateix definitiu en el sentit de definició d’origen i lliga perfectament amb l’expressió comentada dels senyors naturals. Aquella Espanya en formació, aquella antiga Hispània romana i aquella expressió geogràfica medieval, era aleshores una idea que hom maldava per dur a la realitat, i aquella nostra Spanya de Jaume Ferrer de Blanes era, doncs, l’Espanya d’aquest, però era així mateix l’Espanya de Colom. Segons Jaume Ferrer, segons el text citat, Colom era d’Espanya. Segons tota la documentació coneguda, el descobridor era estranger a la Corona de Castella. La conclusió de tot plegat no pot ésser sinó aquesta, que Colom era català, era nadiu d’alguna de les terres sotmeses a la Corona Catalana.

Nota: Per poder prear i sospesar tot el valor que té l’expressió “els meus senyors naturals” emprada per Colom, és convenient i alhora concloent, de tenir en compte una frase del famós discurs del rei Martí l’Humà a les Corts de Perpinyà de 1406, aquella proposició en què el dit rei, invocant el salm LXXXVI i sota el lema “Gloriosa dicta sunt de te” afirma que “havem proposat parlar de la glòria del principat de Catalunya”.

El tal fragment és el següent: “Clara cosa e notòria es a tot lo món la gran naturalesa e servir que los catalans han fet a llur senyor natural.”

Ara bé, la coincidència entre el rei Martí i Colom en designar la relació del súbdit amb el seu sobirà, enclou una significació que ultrapassa qualsevol comentari ponderatiu.

Caius Parellada

Articles

TRETS BIOGRÀFICS DE CAIUS PARELLADA I CARDELLACH

Caius Parellada i Cardellach va néixer el 13 d’octubre del 1911 en el si d’una família burgesa de Barcelona. El seu pare era advocat, i per part de mare els seus avantpassats havien estat notaris i juristes originaris de Terrassa.

Va estudiar de petit a les escoles Montessori i Blanquerna, i el batxillerat al col·legi de La Salle Bonanova. De totes les escoles i ensenyaments en serva un bon record, d’admiració i simpatia, tant pels “hermanos” com per als mestres que hi va tenir; també pels companys, així com de la formació i de les matèries que en va rebre.

Essent encara un nen, el seu pare va ser nomenat diputat per Vilafranca del Penedès en temps de la presidència d’E. Prat a la Mancomunitat de Catalunya, i va poder assistir a actes polítics i assemblees que li despertaren l’interès per la realitat política d’aquell temps, tant de la catalana i europea com de l’espanyola i internacional.

Ja des d’aquell temps i per pròpia iniciativa llegia els diaris per seguir els esdeveniments de l’època, i començà la seva afecció per la lectura i per comprar llibres.

Es va llicenciar en dret a la Universitat de Barcelona i va exercir durant uns quants anys d’avocat en un prestigiós despatx d’avocats de la ciutat. En aprovar oposicions a l’Ajuntament, va treballar-hi de funcionari, fins a la jubilació.

Des de sempre ha gaudit treballant en la recerca històrica, també ha llegit i estudiat

molt el llenguatge d'autors clàssics catalans, literats, poetes i historiadors. Altrament va estudiar música i piano -fou alumne de la que va ser prestigiosa pianista internacional Blanca Selva-. Ell mateix és compositor i poeta (amb alguna obra publicada i d'altres inèdites).

De jove, a través de familiars i amics més grans que ell -com el Sr. Mitjana de las Doblas-, se sentí motivat per la temàtica colombina, i influenciat per les conferències, els treballs i les publicacions del distingit professor i historiador peruà Dr. Lluís Ulloa a Barcelona i París, s'hi va aficionar, aconseguint aprofundir-hi aportant noves dades (des del punt de vista jurídic) i molt valuoses sobre la documentació colombina.

Els seus dos primers llibres sobre l'origen català del descobridor del Nou Món han refermat les proves irrefutables sobre l'autèntica nacionalitat del descobridor (el seu llenguatge, les seves relacions, les seves cartes amb l'administració catalana i amb els reis, etc.). El tercer, referent a la formació i evolució de la monarquia catalana, fa palès l'equívoc històric que s'ha derivat de la utilització reiterada del nom "Corona d'Aragó" al llarg de la història per designar la realitat política de l'estat català medieval, desdibuixant-la i esborrant-la, i portant a la confusió que encara perdura entre els mateixos historiadors i que és utilitzada políticament.

Roser Parellada

M.K.: EL MISTERIÓS COMENTADOR I DESCOBRIDOR DE CATALANISMES A LA PRIMERA CARTA DE COLOM IMPRESA A BARCELONA L'ANY 1493.

Molts dels socis del Centre d'Estudis Colombins de Barcelona devem el nostre interès per esbrinar la catalanitat de Cristòfol Colom a la lectura del primer llibre de Lluís Ulloa, ex-director de la Biblioteca Nacional de Lima, intitulat "Cristòfol Colom fou català - la veritable gènesi del descobriment", publicat a Barcelona l'any 1927 per la Llibreria Catalonia de Barcelona. El cinquè capítol (pàg. 57) du per títol: "En quina llengua fou escrita la carta a Santàngel? En castellà o en català? En aquest capítol Ulloa fa un repàs dels diferents exemplars impresos d'aquesta carta i de l'enviada a Gabriel Sánchez, tot centrant la seva atenció en l'únic exemplar existent fins el dia d'avui de l'edició més antiga en llengua castellana de la carta a Santàngel que actualment es troba custodiada a la Biblioteca Pública de Nova York com a part de la Lennox Collection. D'aquest únic exemplar diu el següent (pàg. 61):

"Però el 1891 apareix un exemplar d'una edició castellana distinta, *in folio*, feta, com l'altra, en 1493. La gran llibreria francesa Maisonneuve l'havia adquirit d'algú que havia trobat aquest exemplar a Toledo. Un examen rigorós demostra plenament la indiscutible autenticitat de l'imprès. Aquest, però, passa després a la llibreria Quaritch de Londres, la qual en publicà de seguida una edició *fac-simile*, acompanyada d'un erudit estudi d'autor

desconegut, car no signà les seves notables apreciacions sinó amb les inicials M.K.

Fet sorprenent: M.K. trobà i feu observar, en el text d'aquesta edició *in folio*, fins a quaranta sis catalanismes. Comparada aleshores amb la *in 4º*, es trobà que també aquesta última contenia catalanismes, encara que menys que la primera, car només se'n comptà vint-i-dos.

Què cal deduir d'aquesta constatació? Tanmateix, els catalanismes observats no són ni gramaticals ni substantius. Son purament ortogràfics o prosòdics. Però la seva multiplicitat en l'edició *in folio* feu suposar fonamentadament que no podien atribuir-se únicament a la circumstància de què la composició i impressió tipogràfica fossin obra d'impressors catalans. El senyor M.K., amb raonat criteri, cercà una altra explicació suplementària... Sorgí potser, en la ment de l'incògnit però erudit comentador el dubte que Colom fou català? N'estic segur. M.K. arriba a les vores del pou en el fons del qual s'oculta la veritat. És tan gran la força de la tradició, tan tirànic el poder de les opinions vulgaritzades, que el savi comentador reculà, com espantat, davant del seu propi dubte. I això explica que després de constatar un gran nombre de catalanismes no arribà a traure'n cap conclusió, com devia haver-ho fet.

Colom potser fou català —es digué segurament.— I sinó ho fou, com que no és possible atribuir-li aquests catalanismes, cal concloure que vingueren de la transcripció o còpia i que augmentaren en la impressió.

I potser, en el fons, tingué raó M.K. car molts d'aquests catalanismes, solament ortogràfics, no deuen ésser obra de Colom. La qual cosa no impedeix, ben al contrari, que aquest hagi estat català.

M.K. retrocedí, doncs; davant la sospita que creixia en el seu interior i del seu

lluminós estudi només poden deduir-se aquestes dues conclusions: que l'edició *in folio* comentada per ell, era anterior a l'edició *in 4º* de l'exemplar de la Biblioteca Ambrosiana, i que mentre la primera sortí de tallers catalans, la segona degué ser impresa en tallers castellans o andalusos, molt probablement a Sevilla. La raó d'aquestes induccions? És evident: l'edició *in 4º* conserva, repeteixo, moltes de les mateixes faltes que s'observen a la *in folio*, però té menys catalanismes que l'altra, la qual cosa prova que la reproducció fou corregida. A aquesta observació de M.K. jo n'hi afegiré una altra: el *Colom* de la *in folio* es transformarà en *Colon* en la *in 4º*. Andalusia castellanitzà Catalunya. “

Al meu entendre, Lluís Ulloa va suposar masses coses respecte a les apreciacions que va fer M.K. en l'escrit de presentació de l'edició facsímil de la primera edició de la carta de Colom a Santàngel. De tota manera, els comentaris del misteriós M.K. a l'edició facsímil de Quaritch són molt bons i documentats, com tots els que va fer al llarg del seu servei professional a la casa Quaritch de Londres.

Hem arribat al punt de desvetllar el misteri que Lluís Ulloa no va poder esbrinar i és que la persona que va firmar amb M.K es deia **Michael Kerney (1832-1901)**, persona que era considerada com el rei de tots els col·laboradors dels llibreters anglesos d'aquella època. Les dades que donaré a continuació les he tret d'un petit article realitzat per E.M. Dring, fill d'un altre important col·laborador de la casa Quaritch de Londres d'aquella època, publicat en un número especial de la revista "The Book Collector" com a commemoració del 150è aniversari de la casa Bernard Quaritch Ltd. de Londres. Segons E.M. Dring:

“Mentre Quaritch era qui marcava les pautes, prenia els riscos financers, preparava l'organització i escalava el seu

camí cap a la fama, va ser Kerney qui va fixar l'estil dels catàlegs, va escriure les diferents notes i monografies, moltes d'elles sota el nom de Quaritch, tot això sense l'ajuda de la superabundància actual de llibres de referència, i també va ser Kerney qui va atendre a tot el reguitzell de clients famosos que anaven a Picadilly amb les seves demandes bibliogràfiques.

Kerney era fill de pares irlandesos i va ser destinat a la carrera eclesiàstica d'on va treure la seva educació. Va néixer al voltant de 1832 i va ingressar a l'empresa Quaritch l'any 1862. Coneixia i dominava, ja que hi podia escriure, les següents llengües: irlandès, gal·lès, àrab, grec, llatí i altres idiomes europeus més comuns. En els darrers anys de la seva carrera se li coneix que va arribar a escriure anotacions en catàlegs de venda en llengua aràbiga. Se suposa que va morir de depressió, molt poc després de la mort de Bernard Quaritch, perquè no li va deixar pràcticament res en el seu testament.”

Michael Kerney va ser, doncs, el professional i tècnic més important de la casa Bernard Quaritch de Londres durant quasi bé quaranta anys, quan per les seves mans van passar biblioteques senceres de tot el món que van donar peu a la publicació d'uns catàlegs llegendaris i que, moltes d'elles, foren subhastades públicament. Milers dels llibres, impresos o manuscrits, antics o moderns, que passaren per les seves mans van acabar als Estats Units, tant en biblioteques universitàries com en biblioteques privades que, només posteriorment, han arribat a institucions públiques americanes. Aquesta va ser la trajectòria de la primera edició de la carta de Colom a Santàngel publicada per Pere Posa a Barcelona l'any 1493. Jo dubto molt que Michael Kerney, després d'escriure els seus comentaris sobre la carta de Colom a Santàngel respecte al nombre de catalanismes que considerava que hi havien, hagués pensat en una possible catalanitat de Colom. No

sabem quin era el grau de coneixement de Michael Kerney de la llengua catalana, però, a la vista del gran nombre de llengües que diuen que dominava, considerem que no podia ser gaire aprofundit, sense que això vulgui dir que no el considerem un geni i un home d'una cultura extraordinària. Les afirmacions de Kerney han estat rebatudes per altres autors, mai del tot, però li hem d'estar agraïts què, com a mínim, sabés que existia la llengua catalana i pel seu esforç sincer en fer una anàlisi el més aprofundit possible d'un text fonamental de la història d'Amèrica.

Francesc Albardaner

Edició llatina de la carta de Colom (Basilea, 1493)

Un altre testimoni de la vinguda de Colom a Barcelona

Quan Antonio Rumeu de Armas publicà, a Sevilla l'any 1944, el llibre *Colón en Barcelona* (C.S.I.C.; Escuela de Estudios Hispano-Americanos) encara no havia estat editat el volum VIII de *Pleitos Colombinos* (que la mateixa institució sevillana publicà el 1964). Per raó d'aquest desfasament de publicació, al capítol "Tres testigos de vista" de l'obra del professor Rumeu només són esmentats, com a testimonis de la rebuda del Descubridor a Barcelona de retorn del Primer Viatge, els personatges "Pedro Mártir de Anglería, Gonzalo Fernández de Oviedo y Fernando Colón". Hi podem afegir, a tenor dels *Pleitos Colombinos VIII*, p. 411, un altre testimoni: Alonso de València, puix que, per una inquisició feta a "la noble cibdad de Santo Domingo del pueblo desta Ysla Española de las Yndias del mar oceano" el 3 de febrer de 1536, "el dicho Alonso de València vesino desta cibdad [Santo Domingo]... dixo... que estando este testigo en Barcelona el año de noventa e tress vido en la dicha cibdad de Barcelona al almirante don Christoual Colon que yva de estas partes a dar cuenta a sus Altezas de lo que avia hallado e descubierto e llevaba con sygo çiertos yndios..."

Prossegueix: "... e que a la buelta quel dicho Almirante bolvio a estas partes que fue el segundo viaje este testigo bino con el que fue en el año de noventa y tress y vido quel dicho don Christoual Colon truxo en aquella sason dies e syete navios con mucha gente en ellos e todos a sueldo del Rey...". Prenem nota que Alonso de València acompanyà a Colom en el Segon Viatge.

Pere Català

Bartomeu Colom com l'exemple o el límit de les teories

En la *Vida del Almirante* escrita pel seu fill Ferran aquest fa coincidir, cronològicament, l'anada a Anglaterra de Bartomeu Colom, el seu oncle i germà de l'Almirall, immediatament del pas d'aquest darrer per la Ràbida.

Es pot afirmar que la situació relatada pel fill natural de Colom, quant al moment en què es produeix el viatge de Bartomeu, no s'adiu a la realitat dels fets. Ben a la inversa, hom ha pogut comprovar que Bartomeu Colom no va començar a fer cap a Anglaterra fins més tard, com diu el P. Casaus, l'any 1488.

Una altra circumstància fa que s'incrementi la contradicció sobre el nostre personatge. El canceller de la Banca de Sant Jordi, de Gènova, va escriure un opuscle, l'any 1506, per cert, molt qüestionat quant a la seva autenticitat, sobre els germans Cristòfol i Bartomeu Colom i va esdevenir el gran innovador de la família Colombo de Gènova. En l'opuscle esmentat, Gallo assevera que Bartomeu Colom, que era mariner, s'havia instal·lat a Portugal quan Cristòfol Colom hi arribà.

En La *Vida del Almirante*, però, Ferran ho nega d'entrada. Continuant amb la relació de Gallo, Bartomeu hauria fet estada al país lusità quan tot just tindria setze anys. Per tant ja hauria fet, amb tan curta edat, estudis de navegació i hauria participat, tanmateix, en viatges importants. I a més, construïa globus terraqüis i mapes. Ens cal considerar que l'Almirall descobridor no tindria aleshores més de catorze anys.

Encara hi podem afegir el testimoni del P. Casaus que ens indica que Bartomeu il·lustrà son germà en les coses de mar ja

que sobretot posseïa un bagatge teòric important.

Basant-nos, doncs, en les primeres fonts documentals hom pot percebre una manca de claredat considerable.

La participació de Bartomeu Colom en la gesta innovadora del Nou Món fou gran. I els estudis que ha suscitat la seva vida a Portugal i a Castella fins que escometé el viatge al nou continent per trobar-se amb el seu germà són innumbrables.

Ara bé, sobre aquesta etapa certes precisades, com a tesis, no se'n troben. Molts autors les deixen en la categoria d'hipòtesi, unes amb intenció més acostada a la veritat històrica, d'altres, més a la suposició deguda a l'anàlisi documental.

Un exemple d'objectivitat.

La professora d'història Alba Vallès, catedràtica de la Universitat Catòlica d'Amèrica, és l'autora del quadern colombí *Documents sobre Colom*. És un treball meritori, rigorós, en el qual no teoritza sobre cap de les evidències que presenta i deixa al lector, moltes vegades, amb un sa interrogant sobre cada document. És un treball magnífic, que ofereix dades, les relaciona i sempre amb la directriu innegable vers la catalanitat de Colom. Convidem al lector a llegir i rellegir aquesta petita obra -quant a les seves dimensions materials- però gran quant a l'aportació que fa tan vària com gratament sorprenent.

Posem com exemple el contingut del Quadern esmentat també per la seva intenció didàctica i dreturera

Sempre a redós de la ciència.

La nostra modesta intenció en escriure aquest article en el Butlletí monogràfic dedicat al nostre prou mai considerat consoci i cofundador del Centre, el senyor

Caius Parellada i Cardellach, traspassat fa uns mesos, és convidar a tot estudiós i recercador que disposat a treballar en un camp d'estudi tan fressat i tan contradictori des de les diverses fonts primeres, com és el de Colom i el món català s'apliqui en tota circumstància el mètode científic. Que les intuïcions no siguin presentades com hipòtesis vàlides i menys encara com a tesis confirmades, i sobretot, ni unes ni les altres es vegin afectades pel menyspreu, ni per la causa nacional, ni per la febre que pot ser fruit del protagonisme més desimbolt com passa en alguns casos.

És veritat que constitueix un fet alarmant la destrucció de documents d'importància cabdal quant a la figura de l'Almirall de les mars oceàniques i de la seva gesta. Irrita, tanmateix, la censura per part de l'Estat, acció ben comprovable. Causa tedi científic la manipulació de la història...i tantes coses més. La tasca, però, de l'historiador, lluny de tirar pel dret, és una feina pacient, escrupolosa, de comprovació documental, de recerca al cap i a la fi i d'honestedat.

El dogmatisme, sigui patriòtic o no, no correspon als estudis històrics fins que la comprovació clara i fonamentada és assolida. No es tracta, com algú a escrit, de graus de catalanitat a l'hora d'interpretar documents o relacionar-los. Els estudis històrics a Catalunya esdevenen un servei quan les asseveracions, les tesis són objectives i presentables científicament.

No volem pas dir que les intuïcions, les hipòtesis, no es puguin presentar ni discutir. No hi ha res més lluny de la nostra intenció. Això sí, cal qualificar cada aportació històrica en el nivell que li correspon.

Les teories d'avantguarda

Quan escrivim aquestes lletres, pensem en teories més romàntiques històricament

parlant que científicament avalades i, que en els darrers temps ocupen sovint la primera línia d'informació sobre la naturalesa, la vida i la descoberta de Cristòfol Colom.

L'any 2003 ha estat un temps afortunat per a la propagació popular de la teoria de Colom català, començada als anys vint pel Dr. Luis Ulloa, director de la Biblioteca Nacional de Lima, Perú i treballada posteriorment pel nostre Centre des de fa catorze anys, amb intensitat i nombroses aportacions innovadores i sòlides en aquest àmbit de la història.

Un film "*L'apropiació del descobriment d'Amèrica. Una conspiració d'Estat?*" que s'ha projectat en diverses poblacions catalanes i s'ha mantingut en la cartellera al Cap i Casal al llarg de quatre mesos, n'ha estat la causa.

Els beneficis d'aquesta pel·lícula, pel ras curt, són tres. En primer lloc, la propagació de la teoria colombina catalana i la consegüent adhesió del públic a la causa històrica. Segonament, ha aconseguit, al nostre parer, consolidar formalment la teoria catalana apartada de tot menfotisme o hilaritat. En darrer lloc, la presència en la pantalla de la teoria de Colom i el món català ofereix un convit a la recerca, si més no, a l'estudi per a un ventall ampli de la població.

Fetes aquestes aportacions positives, per al qui escriu innegables, hem de dir que hi hem trobat una manca notable d'allò que hem anomenat el límit de les teories. En el film en qüestió s'hi fan afirmacions categòriques que no passen de ser intuïcions, vàlides com a tals. Mai, però, avalables com a tesis i per tant com a certes històriques.

Ens va sobtar, entre d'altres, l'asseveració per la qual es fa Cristòfol Colom de la família barcelonina dels Colom Bertran, vinculació indemostrable del tot. O la no

existència del port de Palos, presentada com una realitat que feia impossible la sortida de les tres caravel·les d'aquell indret. Serà bo considerar que a moltes ciutats costaneres importants no hi havia ports sinó molls que permetien noliejar els vaixells. Barcelona mateix, en aquella època n'era una d'aquestes. O la naturalesa catalana de Juan de la Cosa de difícil credibilitat pels documents presentats.

Es diu que els documents es contradiuen. És clar que la censura va actuar, però compte, la veritat històrica, el fet de trobar-la, no és cosa d'un dia ni, moltes vegades, d'uns anys. I encara menys és qüestió de tirar l'aigua al nostre molí per afavorir el nostre contingut nacional. El convenciment de la catalanitat de Cristòfol Colom per part nostre és tan profund que considerem que la veritat històrica s'imposarà.

Creiem, amb honestedat, que havíem de posar en lletra escrita el nostre pensament sobre aquesta qüestió. I remarcar, també, la cura que tot estudiós ha de tenir en l'àmbit del colombisme i la Descoberta considerant la censura, la manipulació que s'ha fet al llarg de tants anys de la nostra història. I ensems no abandonar en cap moment la via científica considerant que les teories tenen el seu confí, detectable quan la recerca no pot avançar per insuficiència de proves argumentals honestament argumentades.

Si no obréssim amb rigor, amb paciència vocacional de savis, cauríem en el mateix defecte que aquells que, sovint vencedors, han volgut malescriure la nostra vida passada com a poble.

Joaquim Arenas

CAIUS PERELLADA VENÇ COLOMBO

L'assaig de Caius Perellada i Cardellach, "Colom venç Colombo" (*La vera naturalesa catalana del descobridor del Nou Món*), publicat a Barcelona l'any 1986, diu l'autor que no pretén altra cosa que rehabilitar la tesi sobre la catalanitat de Colom, el descobridor d'Amèrica, que seixanta anys abans provà documentalment l'investigador peruà Lluís Ulloa Cisneros i que tant ressò va tenir entre els nostres erudits.

L'autor presenta, principalment, documents publicats en col·lectoris, dels que es poden treure conseqüències de cara a la solució d'alguns problemes colombins, perquè molts d'aquests documents o bé havien estat negligits, o bé no han estat objecte de cap estudi aprofundit. D'altra banda, s'han relacionat els tals documents – diu Perellada –, amb els fets comprovables i indiscutibles de la vida del descobridor, la qual cosa ha ajudat a comprendre el sentit i la transcendència. A banda de l'obra de Lluís Ulloa Cisneros, Perellada va fer un estudi profund dels treballs de Pere Català i Roca, Enric Mitjana de les Dobles, també el *Manual de Novells Ardits* o Diari de l'Antic Consell Barceloní, i el catàleg de la Biblioteca Colombina, entre altres.

Caius Perellada amb la seva obra citada, aporta noves dades que obren camins a la investigació colombina i que a mi mateix, algunes referències que menciona de fets històrics relacionats en personatges de l'entorn colombí, m'han servit per a desenvolupar la tesi sobre "Terra Rubra", el lloc d'on es deien oriünds la família Colom/Colón/Colombo, localitzat a la Liguria de la Sardenya catalano-aragonesa, i que com comunicació (Relacions lingüístiques de Cristòfor Colom) fou presentada al Primer Simposi

Internacional del Centre d'Estudis Colombins de Barcelona, l'any 1993.

Així, per exemple, a la pàgina 89, Perellada escriu: "...com que Colom no era súbdit de la corona de Castella, on indiscutiblement era estranger, tal com consta en molts documents que s'hi refereixen, i així mateix, tal com va reblar el fiscal Pedro Ruíz en el plet, manat pel fill i hereu del descobridor, Dídac Colom (Diego), contra la corona de Castella, en el qual plet el dit fiscal va sostenir que "el dit Don Cristòfol Colom era estranger, no natural ni veí del regne", però, en canvi tenia per senyors naturals i per això n'era súbdit, aquells mateixos reis que, si bé eren reis de Castella també n'eren d'altres regnes, això vol dir que era natural d'aquests altres regnes." Com ho era aleshores, la Sardenya catalano-aragonesa.

Més endavant, quan Perellada parla dels catalans en l'entorn de Colom, a la pàgina 95, hi diu: "La designació de Boïl, personatge molt important de l'època, és així mateix, significativa (...) Boïl fou, com acabem de dir, un personatge important que al llarg de la seva vida va ésser Secretari de Ferran el Catòlic, Comissari general de les galeres de l'Almirall Joan de Vilamarí, ambaixador dels Reis Catòlics a França i a Roma, ermità de Montserrat, a l'ermita de la Santíssima Trinitat i també a la cova de l'Abellera, a les muntanyes de Prades, Legat Pontifici a les noves terres transoceàniques, sacerdot, Vicari general de l'Ordre dels Mínims als regnes peninsulars, delegat per Sant Francesc de Paula per introduir-hi aquell Ordre, i finalment Abat comendatari de Cuixà (Francesc A. Miquel, o.c. pàg. 7).

L'historiador genovès Paulo-Emilio Taviani en el seu llibre "I Viaggi di Colombo", afirma que Bernat Boïl "era nato a Tarragona". El frare i navegant fou el Primer Apòstol del Nou Món i Celebrant de la Primera Missa.

A la pàgina 101 i següents, Parellada fa referència a aquesta lletra dels Reis Catòlics a Boïl, que es transcriu: "El Rey e la Reina. Devoto Fray Buil. Porque sabemos el placer que habreys en saber el buen estado en que, a Dios gracias, está esto de la restitución de Roysellón que vos tanto trabajaseys acordamos de vos lo facer saber, como veréis por la carta que escribimos al Almirante don X^obal Colon e a Don Juan de Fonseca, arcediano de Sevilla, la cual vos rogamos que ayáis por vuestra." De Barcelona, a 5 de setiembre de 1493 anys. (Registro de Hernando Alvarez, f. 56). Aquest document, igual que tots els eixits a Barcelona després de la descoberta i relacionats amb Colom, no s'enregistrà el nostre arxiu regi (B.R.A.H., 1891, pàg. 195).

Al respecte, Caius Perellada, comenta: "No res menys, la dita lletra és molt significativa pel que concerneix el problema de Colom, perquè tal com hom pot llegir, fa esment de X^obal Colón i de Juan de Fonseca, donant entenent que en aquests dos els Reis ja han explicat extensament l'afer de la restitució del Rosselló per part del Rei de França, Carles VIII. I ací és on rau la grossa significació de text epistolar transcrit.. Perquè si els Reis Catòlics ennovaven aquells dos personatges de la bona i favorable solució d'un afer que interessava les dues monarquies, la de França i la del conjunt de regnes de la Península, evidentment era per tal com aquells personatges eren naturals i membres d'algun d'aquests regnes i sotmesos dels Reis que els governaven, i per tant, que estaven vivament i adeleradament interessats en el bon finament de la qüestió. Hauria estat completament absurd -diu Parellada- que s'hagués comunicat a un estranger particular i en una lletra reial un assumpte com el que és al·ludit en la dita lletra. En conseqüència, l'esment que els reis fan de Colom i de Fonseca, palesa que tots dos pertanyen a la seva jurisdicció reial."

Respecte de Juan Rodríguez de Fonseca - el Juan de Fonseca de la missiva- se'n coneix la biografia prou bé, diu Perellada: "Una nota curiosa d'ell és que va ésser ordenat de sots-diacon a la capella de Sant Bartomeu del claustre de la catedral de Barcelona el dia 2 de març de 1493 de mans de Berenguer de Sós, arquebisbe de Torres (Sassari), a Sardenya - prop de "Terra Ruja" (Rubra) i l'Alguer -; de diacon el mateix mes de març i que va rebre el preverat a la capella del Palau Bisbal de Barcelona, el 6 d'abril del mateix any (B.R.A.H., XX, pàgina 178). Ballesteros-Baretta assegura que fou protegit per Fra Hernando de Talavera. El que és cert -diu l'autor català- és que esdevingué un home important, al cap de poc capitost de la "Casa de la Contratación" de Sevilla, a la qual els Reis Catòlics van concedir la direcció i el monopoli del comerç i tota classe de relació amb les noves terres descobertes".

Remarquem -diu Perellada- que aquest home, indubtablement castellà i sotmès a la Reina, va ésser promogut als ordres sagrats a la nostra ciutat, durant l'estada que els monarques susdits hi feien tot esperant el retorn de Colom, i que també fou a Barcelona on Fonseca conegué a Colom i es va introduir en la gran empresa, de la qual arribà ésser el factòtum." Recordem també, que l'arquebisbe de Torres, antiga seu eclesiàstica al nord de l'illa de Sardenya, fou qui en menys de dos mesos el va ordenar de sot-diacon a diacon i prevere. Aquesta urgència per l'ordenació sacerdotal de Fonseca, demostra l'especial interès dels Reis Catòlics i la vinculació de l'arquebisbe aragonès de la seu sarda de Torres.

Colom en el seu tornaviatge del descobriment, en la triomfal recepció reial i llarga estada a Barcelona, preparatòria del segon viatge, no va ser rebut com a ciutadà barceloní, ni tampoc català. Si bé se sap que la seva parla era d'un català antic i escrivia en castellà. Per altra banda

no parlava ni escrivia en toscà ni italià. Aquesta circumstància aleshores, es donava només en la població algueresa de Sardenya; el que m'adonà investigà sobre el tema de "Terra Rubra", de la ma del llibre del nostre estimat i admirat amic i company d'aquest Centre d'Estudis Colombins, Caius Perellada i Cardellach.

Ernest Vallhonrat

HOMENATGE EIVISSENC A CAIUS PARELLADA

Fa anys que vaig conèixer a tot un senyor investigador, En Caius Parellada i Cardellach, gràcies a un bon amic de Felanitx (Mallorca), que aleshores era director de Ràdio Nacional d'Espanya a Catalunya. Es tracta del periodista Andreu Manresa amb qui havia treballat a la mateixa cadena radiofònica de Balears. Un bon dia, s'ha de dir així, vaig anar al Passeig de Gràcia a visitar a l'amic periodista, ara corresponsal de "El País" a Palma de Mallorca, i va dir-me que havia vist un llibre sobre Cristòfol Colom a un dels aparadors que la llibreria "Catalonia" tenia al carrer, a la Ronda de Sant Pere. La veritat és que em faltà temps per agafar l'ascensor i baixar a buscar el llibre. Efectivament, allí estava esperant-me *Colom venç Colombo -La vera naturalesa catalana del descobridor d'Amèrica-*, de Caius Parellada, Barcelona, 1987.

Només mirar l'índex vaig veure que es tractava d'un llibre important i que deia coses noves, fruit de llargues i profundes recerques. En el capítol 3, "El Mayorazgo", Caius Parellada, que a més de bon investigador dels enigmes colombins era advocat, senyala com ningú la falsedat del document que s'ha vingut

emprant de manera fraudulenta per fer de Gènova el lloc de naixement de Cristòfol Colom. Però el mèrit de Caius Parellada és que *Colom venç Colombo* pot considerar-se una obra mestra en la qual s'han estudiat i contrastat tota una sèrie de temes complicats, que ben explicats, venen a demostrar que Colom només pot explicar-se com a català de nació.

Hi ha el capítol 7: "Els meus senyors naturals", que ell tot sol explica qui era veritablement Cristòfor Colom. Caius Parellada recorda el *Memorial que per als Reis Catòlics va donar l'Almirall el 30 de gener de 1494, a Antonio de Torres*, a la ciutat de la Isabela, on podem llegir: "Lo que vos, Antonio de Torres, capitán de la nao Marigalante e alcaide de la cibdad Isabela avéis de desir e suplicar de mi parte al Rey, e a la Reina, Nuestros señores, es lo siguiente: Primeramente, dadas las cartas de crehençia que lleváis de mí para sus Altesas, besaréis por mí sus reales pies e manos, e me encomendaréis en Sus Altesas como a Rey e Reina **mis señores naturales**, en cuyo servicio quiero yo fenecer mis días...".

Com deia el nostre traspasat i mai oblidat amic Parellada, "Per poder prear i sospesar que té l'expressió <<els nostres senyors naturals>> emprada per Colom, és convenient i alhora concloent, de tenir en compte una frase del famós discurs del rei Martí l'Humà a les Corts de Perpinyà de 1406, aquella proposició que el dit rei, invocant el salm LXXXVI i sota el lema 'Gloriosa dicta sunt de te' afirma que havem proposat parlar la glòria del principat de Catalunya". El tal fragment és el següent: "Clara cosa e notòria és a tot lo mon la gran naturalesa e servir que los catalans han fet a llur senyor natural". En definitiva, diu Parellada, "la coincidència entre el Rei Martí i Colom en designar la relació del súbdit amb el seu sobirà, enclou una significació que ultrapassa qualsevol comentaria ponderatiu".

Doncs bé, una vegada llegit el llibre vaig aconseguir l'adreça del domicili de l'autor i vàrem tenir una llarga reunió a ca seva, i posteriorment n'hi varen haver moltes més i gràcies a ell vaig saber del *Centre d'Estudis Colombins* i des de llavors en soc soci. I com que jo resideixo a Eivissa, puc dir que sempre estàvem en contacte telefònic o postal.

En poques paraules, el senyor Parellada era un home molt culte i treballador, i no parava d'investigar o escriure articles pel Butlletí del Centre d'Estudis Colombins, i l'any 1992 publicà *Cristòfor Colom i Catalunya: Una relació indefugible*. Es tracta d'una obra de 238 planes amb moltes més noves i curioses informacions relacionades amb Colom; també dedica un capítol a la toponímia colombina i la seva relació amb Catalunya i Barcelona. No entra a fer un repàs de les designacions colombines d'accidents geogràfics menors (illes, caps, golfs, etc.), "però no negligim per diverses raons, entre d'altres, perquè és una tasca que han excel·lit els mallorquins Jaume E. Amengual i Rafael Bauzá Socias i l'eivissenc Nito Verdera, amb l'aportació de topònims baleàrics molt importants, els quals foren emprats per Colom al Nou Mon".

I diu més coses relacionades amb la toponímia: "Barcelona era aleshores, com deia Càncer, *la pàtria comuna dels catalans*", i tot català, fos d'on fos, podia sentir-s'hi lligat. I una cosa semblant podria predicar-se de les moltes mencions toponímiques baleàriques del descobridor, perquè Mallorca i també les altres illes eren llavors el centre de tota navegació mediterrània i de les cartes de navegar. Tanmateix, no volem tampoc menystenir la vàlua excepcional que comporta per a la dreta identificació de Colom l'empre que aquest va fer de termes o noms de molts de llocs de les terres catalanes, entre els quals excel·leixen [...] indrets o llocs barcelonins".

El regne de Catalunya

Caius Parellada, traspasat el 16 de juny del 2003, és autor també d'un altre llibre, el darrer, molt important per la història de Catalunya, que té per títol *La monarquia catalana medieval. El regne de Catalunya* i demostra documentalment que *Corona d'Aragó* ha estat un embolic malintencionat i dirigit contra la nació catalana. Diu Parellada que en aquesta obra es proposa no altre que rebatre, fins a esmicolar-lo i destruir-lo de dalt a baix, el mite, o més ben dit, la gran mentida històrica que constitueix l'expressió *Corona d'Aragó* tan comunament emprada per tothom referint-se a aquella confederació o ajust de pobles i organismes governada per la monarquia catalana.

Senyala l'autor que "es va haver d'arribar al regnat de Ferran II el Catòlic perquè aquest rei, amb un maquiavel·lisme implacable i pecador alhora, i amb una finalitat ben concreta, comencés a emprar, això sí, escadusserament i amagada i en document diplomàtic el nom de *Regne d'Aragó* referit a tot el conjunt d'estats deçà de mar i dellà de mar posats sota la seva sobirania. La qual cosa constituïa un forfet i una vulneració de la legalitat vigent en alterar els cossos polítics. I amb això va contribuir a l'anihilació de Catalunya, a la desaparició del seu nom de la història i a la consagració d'Aragó com a potència medieval imperial". I que hi hagué mala intenció ho demostra que el *regne d'Aragó* era exclusivament format, si fa no fa, per les tres províncies aragoneses actuals.

En quant a la llengua de l'Estat que estem estudiant va ser la catalana, que fa vergonya -diu Caius Parellada- haver-ho encara de repetir i subratllar "perquè era la llengua de la monarquia, ço és, la llengua dels reis i de la família reial, i semblantment, la llengua de l'administració central, és a dir, l'administració adherida al monarca i, així

mateix, la de la jurisdicció reial en tots els reialmes i territoris, com és ara Catalunya, València, Mallorca, Sardenya i Sicília amb la sola excepció del *regne d'Aragó* on es respectava el seu llenguatge”.

Per altra part, Parellada afirma que “la designació *Arxiu de la Corona d'Aragó* és una baula més del vell procés de descatalanització de l'antiga realitat [abans s'anomenava *Arxiu Reial de Barcelona*], de l'organisme estatal dels països aplegats sota el poder de la monarquia catalana. És un procés que mira d'esborrar totes les notes –bàsiques i no bàsiques– d'aquell Estat, amb la iniqua finalitat de negar-ne l'existència i així poder actuar impunement en la vida política actual, per tant de poder negar els drets de l'espoliat com per gaudir de la glòria d'altri”.

Benvingut sigui aquest llibre, de més de 200 planes d'argumentació, per a rebatre la denominació històrica de *Corona d'Aragó* en referència a l'Estat medieval català. En qualsevol cas, aquest llibre necessita molta més difusió als mitjans de comunicació de la que ha tingut i s'hauria d'editar ja, ara mateix, en castellà i també en anglès perquè pugui arribar al gran públic.

Nito Verdera

El Gran Navegant Joan-Cristòfol Colom, català, no va ser ni corsari ni pirata

Intentar desfer la nebulosa formada als voltants d'un Cristòfol Colom que en la seva joventut fos un corsari, i fins i tot un pirata, és un treball no gens fàcil. Lamentablement, són masses els historiadors que copiant-se els uns als

altres han anat escampant la tesi sobre actuacions de pirateria del Gran Navegant. No obstant això, remuntant-nos tan sols a mig segle XIX, quan es va començar a parlar de la possible beatificació de Cristòfol Colom promoguda després pel Ministre General de l'Orde de Frares Menors de Sant Francesc, a Roma, el dia 12-6-1877, és suficient per comprovar que totes aquestes, per a mi difamacions, no tenien sentit. Però no és aquest el moment de parlar o de justificar les causes d'aquest descrèdit relacionat amb el món de la pirateria que al meu entendre se li ha carregat indègudament al Gran Descobridor, sinó que entrant directament en matèria hem de dir que no estem conformes que el gran Descobridor d'Amèrica fos pròpiament un corsari o un pirata, encara que sí que és cert que per a una majoria d'investigadors alguna vegada ho sembla.

Així, quan alguns historiadors ens diuen que va fer de corsari per a Renat d'Anjou, s'obliden que aquest, el rei Renat I de Nàpols, va ser precisament rei dels catalans a la mort de Pere el Condestable, de Portugal (Pere IV dels catalans) l'any 1466, a la guerra civil del poble de Catalunya contra Joan II “*el Sense Fé*”. Per tant, quan Colom diu “*a mí acaeció que el rei Reynel que Diós tiene me embió a Túnez para prender la galeaza Ferrandina...*” ho diu donant al seu Rei el nom familiar de Reinel que és el que li donaven els catalans. La importància de capturar la galiassa *Ferrandina*¹ era una missió importantíssima per als catalans de la Generalitat, ja que el dia 6 de setembre del 1472 aquesta *Ferrandina* estava assetjant Barcelona acompanyada de dues naus venecianes, tres baleners, i barques no molt grans, totes elles al servei de Joan

¹ Ferrandina: Així ho llegeixen i destaquen historiadors com Antoni Romeu de Armas en la seva obra *Hernando Colón, historiador del descubrimiento de América*. Madrid, 1973, p. 430.

II i enemigues, per tant, de Renat². I quan el 3 d'Octubre de 1472³ (pocs dies abans de firmar-se la Capitulació de Barcelona), es lliura una ordre de busca i captura d'un corsari apel·lat Colom, al·legant que ha enfonsat l'esquadra que comandava el Comte de Prades, Capità General de l'armada del rei Joan II opinem que és cert que era el nostre Colom, però també diem que no actuava aquí com a corsari, ja que rendida Barcelona i signada la Concòrdia de Pedralbes el 16-X-1472 (als catalans de les illes Balears -Menorca especialment- els hi donaren dos mesos de termini per a rendir-se) el nostre mariner Joan Cristòfol Colom⁴ estava actuant com a Capità de la flota catalana i en defensa de Catalunya fins a l'últim moment. Posteriorment, en concloure la guerra civil, segons els documents que hem anat descobrint, el germà Bartolomé ens diria que la família es va exiliar de Catalunya⁵ i es va refugiar

2 Carreras Valls *Los catalanes Juan Cabot y Cristobal Colón*. Barcelona 1931, p. 66.

-L'historiador Pere Català Roca ens recorda que pocs dies abans -el 26 d'agost- "les autoritats de Barcelona havien comunicat al rei Renat que les naus enemigues que li esmentaben eren més: La "Ferrandina", dues naus venecianes, tres baleners i barques no molt grans" *Colom i el mon català*, Centre d'Estudis Colombins. Barcelona, 1993. Ed. Rafael Dalmau, p. 41.

³ Al document es llegeix avui MCCCCLXXIII però observem que, molt subtilment, està retocat l'any. Abans deia: MCCCCLXXII. Es comprova fàcilment mirant l'acabament del pal de l'any IIII (400) que ho fa en forma de ganxo, però que per a formar el III se li ha baixat el ganxo.

⁴ Que Cristòfol Colom es deia Joan-Cristòfol, està fora de qualsevol dubte. Es pot comprovar examinant el llibre *A l'entorn del Gran Navegant Cristòfol Colom, de Sta. Maria de la Cinta i de Tortosa*, de Manuel Bestratén, Tortosa, 2001, on ens ho diu mitjançant la seva enigmàtica firma.

⁵ L'any 1480 trobem a Bartolomé Colom fent contactes amb el rei d'Anglaterra, Enrique VII, al qual va presentar un mapamundi on estaven escrits uns versos en què, entre altres coses, destacaven les paraules "*Hispania Zona illa...lanua cui patriae, cui Bartholomeus Columbus de Terra Rubra*". Paraules que recull el fill de l'Almirall, Fernando, en la seva *Historie* destacant que ell també havia vist algunes vegades papers del seu pare en que firmava "*Columbus de Terra Rubra*" (a Tortosa, al segle XV, existia el poblat de "Villarreja", a la part

a Egipte?⁶ i ell, Bartolomé, possiblement s'incorporaria a la Cort del rei de França Lluís XI, com a cartògraf.

Interpretem que Cristòfol Colom es va tancar de frare en un monestir de

dreta del riu, al costat de l'antiga *Illa de Gènova* (avui desapareguda), al poble conegut des del segle XVI com Jesús, on existeix un sector anomenat encara avui "*Terré Roig*") sinó que el que nosaltres pretenem destacar aquí és, precisament, l'any 1480 que senyala Bartolomé en el seu mapamundi i que commemora dient: "*Londonis, anno Domini 1480, atque insuper anno Octavo, decimaque die cum tertia mensis Februarii, Laudes Christo contentur abunde*". I jo penso, que si l'any 1480 Bartolomé Colom vol destacar i deixar constància de l'aniversari d'un esdeveniment molt important per a ell, que li havia succeït vuit anys abans, ens apareix d'inmediat l'any 1472, que és precisament l'any de l'acabament de la Guerra Civil de Catalunya i també de la sortida de Bartolomé Colom i la seva família, cap a l'exili (la data de l'any 1480 es conté en l'edició d'un manuscrit en italià, que traduït al castellà amb el títol "*Historia del Almirante Don Cristóbal Colón*" va editar la "*Librería General de Valeriano Sàez*", de Madrid, l'any 1932, en la seva "*Colección de Libros que tratan de América*", a la p. 104, i també a l'edició de Luis Arranz *Hernando Colon -Historia del Almirante*". Madrid, 1984, p. 86.

-També Salvador de Madariaga en la seva obra *Vida del Muy Magnífico Señor Don Cristóbal Colón* (p. 653, N. 11) recull els versos de Bartolomé Colón i deixa constància de l'any 1480. A la vegada recull una referència del senyor De Larosa, en *Solución de todos los problemas relativos a Cristóbal Colón* (Congreso de Americanistas, 1901), en que diu que: "*Bartolomé va sortir de Portugal cap Anglaterra amb el Comte de Penamacer, un dels pronoms de la família Braganza, que conspirava contra el rei Don Joan...*" indicant-nos amb aquestes paraules que va ser abans de descobrir-se el primer complot, i si aquest va ser l'any 1483 el viatge de Bartolomé hauria d'haver estat abans, possiblement l'any 1480 i no el 1488 com pretenen alguns historiadors (id. p. 63, Nota 10). El mapamundi amb el text original està desaparegut.

⁶ Ho deduïm de la nota que hi ha posada a un portulà de Colom trobat a la Biblioteca Nacional de París, pel seu Director Charles de la Ronciere, on apareix la llegenda "*Hic morantur*" que nosaltres interpretem: "*ells viuen aquí*". Es tracta d'un portulà, amb un mapamundi en forma d'esfera a un costat, que sembla que està dibuixat per Bartolomé Colom, i hem constatat que porta com una contrasenya consistent en un petit cercle rodejant la lletra "C".

l'Arragonia: ("*fraile de Arragonia*", ens diu al seu "*Libro de las Profecías*") la qual cosa ens fa pensar que ho va fer al monestir de Sant Joan de la Penya, del qual n'era Abat Joan-Alfons, que després esdevindria Bisbe d'Osca i fill natural del Príncep de Viana, príncep aquest, que segons deia el poble va ser enverinat per la seva madastra Joana Enríquez causa per la qual els catalans es van aixecar en armes contra el seu Rei. Dit això, Colom sortiria del monestir a finals de desembre de l'any 1475 (o sigui que hauria estat tancat a frare, tres anys, de finals de 1472 a finals de 1475) i segons veiem va anar a oferir els seus serveis al Rei de França (ja que com és conegut França i Portugal lluitaven juntes contra Aragó, Castella i la República de Gènova). El més sorprenent és que ja a les primeries de l'any 1476 trobem una armada del Rei de França, Lluís XI, comandada per un *Vicealmirall anomenat Colón*, que ataca la costa de Biscaia i posa especialment setge a Fuenterrabia⁷, on hi van haver combats; i encara posteriorment, el 13 d'Agost de 1476 tornem a trobar a un *capità Colón* navegant per aigües portugueses a l'altura del Cap de Sant Vicenç on es lliurà una batalla entre naus franco-portugueses i una flota genovesa de 14 naus que tornava de Flandes. Pel cantó genovès 3 galeres varen ser enfonsades arrastrant a 380 homes. De la flota francesa que estava reforçada amb naus portugueses, fins a un total de 14 de grans dimensions, se n'enfonsaren 7 i amb elles 500 homes. Entre els vaixells que es van perdre estava el que comandava "*el*

⁷ Es interessant constatar que Don Cristòbal anomena diverses vegades les localitats de *Fuenterrabia* i *Tortosa*, amb el riu Ebre, del que diu: "*Porta tanta aigua i es tan poderós com el riu Ebre quan passa per Tortosa*", i altres molts topònims i referències locals, com la mateixa petició de socors a *Sta. Maria de la Cinta*. Manuel Bestratén *A l'entorn del gran navegant Cristòfol Colom, de Sta. Maria de la Cinta i de Tortosa*. Tortosa, 2001, p. 305.

capitàn de la flota francesa Colon"!⁸ (el nostre capità?). El seu fill Fernando ens diu que va estar a punt d'ofegar-se, salvant-se de vertader miracle i que va arribar nedant, amb l'ajut d'un rem, a la platja de Lagos de la costa portuguesa on el van acollir i protegir fins i tot membres de la mateixa família reial. Hem de pensar que ja el coneixien de quan Pere de Portugal, rei dels catalans, havia estat a Catalunya acompanyat d'alguns dels seus familiars⁹, precisament en la lluita contra el rei Joan II. Posteriorment, se sap que Cristòfol Colom es va casar a Portugal, dos anys després¹⁰, amb Dª Felipa Moñiz,

⁸ Català Roca, Pere *Un corsari anomenat Colom*. Barcelona, 1991. Ed. Dalmau, p.50.

-Diego de Valera, en la seva *Crònica* capítol XXI intitulat: "*Del caso acaecido al capitán de la flota francesa llamado Colon en el cabo de Santa Maria que es a treynta y seis leguas de la cibdad de Cadiz*". Veure Salvador de Madariaga *Vida del Muy Magnífico Señor Don Cristobal Colón...* Buenos Aires, 1959, p.78, nota 7.

-L'aragonés Zurita també li diu *Colón*.

-Aquesta batalla de Sant Vicenç la va descriure Las Casas, i també Don Fernando Colón, a més de dos autors contemporanis de Colom, com Ruy de Pina, portuguès, i Alonso de Palencia, castellà, coincidint que va tenir lloc el 13 d'agost de 1476.

-Salvador de Madariaga destaca que, com diu Valera, els barcos genovesos que es van salvar del naufragi retornaren a Càdis, essent evident que tota vegada que Colom es va dirigir nedant a la costa portuguesa, servia a favor de Portugal (Salvador de Madariaga *Vida del Muy Magnífico Señor Don Cristóbal Colón*. Buenos Aires 1959, p. 78).

-Com han comprovat historiadors italians, a la relació de tripulants de les naus genoveses no apareix cap Colón ni Colombo, demostrant-se, doncs, que lluitava a la banda francesa (Salvador de Madariaga, idem. p. 595, nota 9).

⁹ L'escriptor català Joanot Martorell dedicà el seu llibre *Tirant lo Blanc* al gloriós príncep, "*Rei espectant*" que ho era, Don Fernando de Portugal III, Duc de Bragança, cosí germà de Pere el Condestable, *rei dels catalans*, que residí a Barcelona entre el 1464 i 1465.

¹⁰ Sembla que Cristòfol Colom es va casar a finals de 1478. Així, el seu fill Diego naixeria l'any 1479 i a l'arribada amb el seu pare a Huelva, a finals de l'any 1484, el "*niñico*" Diego tindria uns 5 anys. Aquell any, el 1484, el troben, també, A. Ballesteros Beretta i Salvador de Madariaga que

una dama noble la mare de la qual, Isabel, era descendent de la pròpia casa dels Braganza¹¹.

Fernando ens parla, també, de la vinguda posterior de Cristòfol Colom de Portugal a Castella, per Huelva, a finals de l'any 1484, fugitiu de la justícia portuguesa i acompanyat del petit Diego -de la seva muller Dª Felipa, es perd el rastre, coneixent-se sols pel seu fill que des de l'any 1484 estava enterrada al Monestir del Carme, de Lisboa, en una capella que es deia de la Pietat, que tenien en propietat els del llinatge Moñiz-¹² i, així no seria gens estrany pensar que aquesta fugida de Colom estigués vinculada amb la conspiració que contra el rei Joan II de Portugal es va produir el dia 23 d'agost de 1484 i que aquest va reprimir de forma implacable contra tots els implicats, els quals intentaren fugir cap a Castella, França o Anglaterra, alguns dels quals, especialment els més compromesos, fins i tot membres de la família reial, es refugiessin a Castella a l'empara de la Cort de la reina Isabel, on hi trobaren acollida i protecció¹³.

apunta que quant Diego va arribar a La Ràbida, l'any 1484 tenia 5 anys.

¹¹ Consuelo Varela *Cristobal Colon. Retrato de un hombre*. Madrid, 1992, p. 60 i 81.

¹² Ho diu el seu fill Diego. Mascarhenas Barreto *El portugués Cristóvão Colombo, agente secreto do Rei Dom Joao II*. Lisboa, 1988, p. 412. També aquest historiador ens diu que Felipa Moniz de Perestrelo va morir l'any 1484, id, p. 583.

-Confirma la notícia el fill de Colom, Don Fernando, afirmant en la seva "Historie" que quant el seu pare va sortir de Portugal l'any 1484 la seva muller ja era morta.

¹³ Patrocínio Ribeiro *A nacionalidad portuguesa de Cristovam Colombo*. Lisboa, 1927, p. 33, fa referència al complot de 21 de juny de 1483 contra el rei de Portugal, Joan II, inspirat per Ferran de Portugal, tercer Duc de Braganza, que va ser descobert i el Rei el va fer detenir, jutjar i executar al cadafal d'Evora, en la mateixa data.

- Posteriorment, el 23 d'agost de 1484, Joao II apunyala al poble de Setúbal al Duc de Viseu, fill de l'executat Duc de Braganza, considerat aquest responsable d'un nou complot. "Noves presons, nova escapada de fugitiu travessant la frontera.

És cert que molts d'estudiosos, fent-se ressò dels historiadors oficials, han parlat d'un famós *Almirall de la flota francesa, apelat Colon*, tractant-lo de corsari o de pirata que al segle XV va ser el terror de tots els navegants de Castella, Gènova i Venècia. A la propagació d'aquesta notícia no van restar exempts ni el propi Cristòfol Colom per mitjà del seu fill Fernando, en la seva "Historie", ni el pare Las Casas, també en la seva "Historia de las Indias", en què comenten tots dos les correrries pirates d'aquest *Almirall francès anomenat Colón*¹⁴ que va ser la penombra de les esmentades nacions, potser per donar a entendre que no era aquest el Colón descobridor ja que aquest capità o Almirall del rei de França va ser un fort enemic de Castella i de Gènova i sens dubte va donar molts mals de cap i disgusts al Rei Ferran, sobirà d'Aragó i de Castella. Per tant, vertader enemic de Colom i a la recíproca,

Pero aquesta vegada l'or del Sobirà paga llargament el punyal dels sicaris, el veri dels seus agents. Ai! dels que foren denunciats pels espies del Rei. Ni en cap país estrany valia el seu refugi, ni a la pròpia terra estrangera evitava la mort violenta! Com una maldició seguia als fugitiu que aterroritzats i galopant davant de la mort veien aquesta maldició del monarca: Vas vulguer matar-me? Moriràs..". Patrocínio Ribeiro, idem., p. 31 a 34.

¹⁴ Ens diu aquí D.Hernando, en la seva "Historie" cap.V, que no era el seu pare qui portava el comandament de la flota, sinó que era el corsari francès anomenat "Colom el Mozo", del seu mateix cognom i família. Cal assenyalar, però, com molt bé apunta L. Arranz: "Aquest passatge és un dels més discutits de la "Historia del Almirante" i de la vida de Colón. Tots els historiadors han registrat batalles al Cap de Sant Vicenç: Una, la del 13 d'Agost de 1476, en la que el contrincant era el corsari francès Guillaume de Casanove, apelat "Colombo el Viejo", al servei del rei de França i aliat de Portugal..., i l'altra batalla el 21 d'agost de 1485 que va enfrontar a un altre almirall-corsari, Jordi Bessipat apelat "Colombo el Mozo", també al servei del rei de França, contra quatre galiasses, aquesta vegada venecianes, que tornaven de Flandes. Aquesta vegada, el resultat no va ser un combat, sino una rendició veneciana". Luis Arranz *Hernando Colón -Historia del Almirante-*. Madrid, 1984, p. 59, nota 15.

en ser Ferran *el Catòlic* el fill del Rei Joan II i a la vegada també rei de Catalunya, als que els Colom haurien combatut fent-los responsables de la ruïna dels seus, i contra els quals s'alçaren els catalans l'any 1462-1472 declarant-los fora de la llei.

Aquesta probabilitat d'un Colom català ens porta a pensar en l'actuació posterior del nostre personatge, que abans d'iniciar el reclutament de les tripulacions que necessitava per a formar els equips de les tres caravel·les, va demanar als Reis que li fessin una "assegurança": "*mandando suspender el conocimiento de los negocios y causas criminales contra los que van con Cristobal Colón hasta que vuelvan... y dos meses después*" "*por que nuestra voluntad es que todo ello esté así suspendido...*" li deien els Reis, el dia 30 d'abril de 1492¹⁵. La petició per part de Cristòfol Colom d'aquest *salconduit de garantia* tan ampli, que al nostre entendre cobriria, fins i tot, els "*crims de lesa Majestat*", ens porta a intuir si el Gran Almirall no pensaria en contractar alguns mariners catalans amics, antics companys de navegació, que exiliats fora de Catalunya estarien declarats rebels i, en conseqüència, legalment fora de la Llei i que amb l'esmentada assegurança podrien viatjar tranquils sense cridar l'atenció. Potser van embarcar a l'illa de *Gran Canaria*, on s'aturà per a reparar la "*Pinta*", o millor a l'illa de *la Gomera* on hi estigueren deturades les caravel·les 26 dies, de l'11 d'agost al 6 de setembre, dia en què es va iniciar oficialment la travessia de l'Atlàntic. Per això no seria estrany que la relació complerta de tripulants que anaren amb Cristòfol Colom, en el seu primer viatge, encara avui no s'hagi pogut saber.

En fi, per a mi, l'Almirall i descobridor d'Amèrica Joan-Cristòfol Colom va ser un

¹⁵ M.Fernandez de Navarrete *Abras de...* Madrid, 1854, B.A.E. T. I, p. 307.

gran patriota català¹⁶, un mariner extraordinari que va lluitar sota la bandera catalana fins l'acabament de la guerra civil, primer, i sota la bandera del Rei de França, després, sense actuar mai com a corsari i menys encara com a pirata, si bé la qualificació que se li donà a Castella per cronistes oficials i seguidament per tots els historiadors que els han seguit (pensem que a Espanya ha estat vigent la Santa Inquisició, la Suprema, que varen establir els Reis Catòlics l'any 1481 i que va estar actuant durant més de 340 anys) ja faria comprensibles moltes de les anomalies i falsejaments que es troben en els documents existents¹⁷, al marge del desprestigi que sovint s'acostuma a fer de l'enemic.

També voldriem destacar aquí, per apartar-lo del Colombo genovès, que Cristòfol Colom tenia una formació humanística i una cultura impròpia al segle XV¹⁸ i, alhora, el fet que era un fervent religiós de la fe Cristiana, (era frare de l'Orde 3^a de

¹⁶ Es la teoria del peruà Luis Ulloa i d'una bona part dels molt competents investigadors del "*Centre d'Estudis Colombins de Barcelona*", que compartim plenament.

¹⁷ Diu l'historiador A. Romeu de Armas, a *Hernando Colón Historiador del descubrimiento de América*. Madrid, 1972, p. 92: "*Las supercherias, los anacronismos y los errores que se descubren en los quince primeros capitulos de la Historia del Almirante son de tal indole y con tal profusión que sorprenden el ánimo del crítico menos exigente*". Continua: "*En el punto que ahora nos incumbe estudiar: las invenciones i supercherias, los mutismos sospechosos, las ignorancias desconcertantes, los anacronismos, los errores y los disparates, cabria adoptar para su exposición diversidad de criterios.*"

¹⁸ Només comparant l'àmplia formació intel·lectual i professional que tenia el Descobridor d'Amèrica amb el Cristòforo Colombo genovès "*textor pannorum et tabernarius*" -com li deia Menendez i Pidal-, es veu que no tenen res a veure l'un amb l'altre. Però és que, a més, si tenim en compte que el "*Gran Almirall de la Mar Océana*" va néixer l'any 1436 i que quant va morir l'any 1506 tenia 70 anys, el Colombo de Gènova, segons el document "*Asseretto*" que presenten els genovesos, va néixer l'any 1451. Automàticament ens adonem que estem parlant de dues persones diferents.

Sant Francesc). Finalment, afegiria que és molt probable que el Descobridor d'Amèrica, essent català, fos natiu de Tortosa, nascut a "Terra Roja", a la dreta del riu Ebre, al costat mateix de l'antiga "Illa de Gènova", que era coneguda també com "Illa dels Genovesos"¹⁹.

Manuel Bestratén

L'obra colombina de Caius Parellada i Cardellach

En una entrevista feta per la revista Terra Rubra²⁰, Caius Parellada ens deia que el seu interès pel tema colombí li venia de tradició familiar, ja que el seu pare havia conegut personalment a Lluís Ulloa, el primer investigador en esbrinar la relació del Descobridor amb Catalunya en aquella convulsa època de la dictadura de Primo de Rivera²¹. Així com també a Enric Mitjana de les Dobles, autor d'una genealogia inèdita sobre algunes famílies catalanes de l'època colombina, Esdeveniments que influïren en el fet que, essent advocat, s'interessés i destinés molta

part del seu temps a l'estudi de la història de Catalunya i a la investigació colombina.

Tasca que tindria els seus fruits amb la creació del llibre *Colom venç Colombo, la vera naturalesa del Descobridor del Nou Món*, publicat l'any 1987 amb el seu pecuni ja que no va trobar editor²² i *Cristòfol Colom i Catalunya, una relació indefugible*, editat l'any 1992²³. Cal fer esment, també, de les nombroses col·laboracions fetes en el *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*²⁴ -del qual n'era soci cofundador i membre de la Junta

²² Caius Parellada i Cardellach, *Colom venç Colombo, la vera naturalesa del Descobridor del Nou Món*. Barcelona, 1987.

²³ Caius Parellada i Cardellach, *Cristòfol Colom i Catalunya: una relació indefugible*, Ed. Llar del Llibre. Barcelona, 1992.

²⁴ Butlletí del Centre d'Estudis Colombins: "La metamorfosi de Colomum Ligurem a P.M. d'Anghiera", núm. 1, primer trimestre de 1991. Pàg. 11-12. "Les argúcies del genovista A. Ballesteros Baretta a propòsit de "lo que ha descubierto en las mares oceanas", núm. 2, segon trimestre de 1991. Pàg. 13-14. "Angle, un catalanisme de Colom incorporat al castellà", núm. 3, tercer trimestre de 1991. Pàg. 14. "El manuscrit Practiques e costums de Badalona conservat a la Biblioteca Colombina", núm. 5-6, primer trimestre de 1992. Pàg. 13-14. "Els misteris de Barcelona i el silenci de Gènova", núm. 9, primer trimestre de 1993. Pàg. 20. "La llengua de Colom: fraseologia i catalanismes en el llenguatge", núm. 10, segon trimestre de 1993. Pàg. 7. "Pere Margarit i el segon viatge de Colom", núm. 12-13, primer i segon trimestre de 1994. Pàg. 19-22. "El document Borromeu: eludi circumstancial", núm. 14, primer trimestre de 1994. Pàg. 16. "La sobirania que s'encarna en els reis d'Aragó", núm. 15-17, 1996. Pàg. 3-4. "Noves aportacions colombines", núm. 18, 1996. Pàg. 9-10. "Tres circumstàncies bàsiques", núm. 20, 1997. Pàg. 8-10. "Les butlles papals", núm. 21, 1998. Pàg. 3-6. "El canonge Francesc Colom i quatre col·legues seus i la Biblioteca Colombina de Sevilla", núm. 23, 1999. Pàg. 8-9. "La carta de Colom", núm. 24, 1999. Pàg. 12-16. "Unes lleis catalanes enfront de Gènova", núm. 25, 2000. Pàg. 20-21. "Orígens de la Biblioteca Colombina", núm. 30, abril de 2003. Pàg. 14-15. "Comentari a l'article publicat al Butlletí número 29 per Francesc Albardaner", núm. 31, setembre de 2003. Pàg. 10-13.

¹⁹ Aquesta illa la va donar el Comte Ramon Berenguer IV a la nació Genovesa, l'any 1148, per recompensar el seu ajut en la conquesta de Tortosa contra els àrabs. Va donar 2/3 parts a favor de la catedral de Sant Llorenç, de Gènova i 1/3 part als cònsols d'aquesta nació que varen intervenir. Encara el 27-IX-1461 el Rei Juan II expedia una provisió des de Calatayud recordant que: "tots els districtuals del comú de Jénova e son compresos en los capitols de pau". Eren els únics que estaven exempts de pagar impostos. Carreras Valls *El català XPO FERENS COLOM DE TERRA RUBRA Decobridor d'Amèrica*. Barcelona, 1930.

²⁰ *Terra Rubra*, Any 7, Núm. 42, setembre-octubre 1996.

²¹ Caius Parellada, "El marc polític i social", *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, Any II, Núm. 7 i 8, 4t. trimestre 1992. Pàg. 16-19.

Directiva-, i en els *Quaderns d'Estudis*²⁵ editats pel mateix Centre. Va presentar comunicacions en els dos Col·loquis Internacionals els anys 1993 i 2000²⁶. Finalment, cal destacar les seves col·laboracions amb la revista editada a Tarroja de Segarra, *Terra Rubra*²⁷.

Important nombre d'escrits que tindran com a objectiu principal resoldre l'enigma històric que envolta la figura del Descobridor i de la seva relació amb Catalunya. Motiu que l'autor va considerar sempre, no tan sols necessari, sinó obligatori per un elemental sentit de la justícia. I amb aquesta intenció Caius Parellada anirà fent, de manera magistral, una profunda anàlisi dels principals temes tractats de manera ambigua o equívoca per alguns cronistes al llarg del temps: els documents perduts o apòcrifs, els pactes amb la corona, l'actuació dels funcionaris de la cancelleria aragonesa, els sospitosos silencis dels Dietaris de la ciutat de Barcelona, la nobilitat del Descobridor, la creació de la confabulació genovista, etc, posant en clar, de manera raonable i entenedora, una història desconeguda i molt lligada sempre amb la de Catalunya.

²⁵ Quaderns d'Estudis Colombins: "*Els documents pontificis referents a Colom i la descoberta del Nou Món i el seu valor resolutor*", núm. 6. Barcelona, 2003.

²⁶ Actes del I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins de Barcelona: "*La llengua de Colom i els clàssics catalans*". Barcelona, 1993. II Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins de Barcelona: "*Els catalans a Portugal: la dona de Cristòfol Colom, el descobridor del Nou Món*". Barcelona, 2000.

²⁷ Terra Rubra: "*Aportacions a la catalanitat de Colom*", núm. 47, juliol-agost de 1997. "*Angulo*", núm. 48, setembre-octubre de 1997. "*Bofarull*", núm. 51, març-abril de 1998. "*Capità General*", núm. 54, setembre-octubre de 1998. "*La dona de Colom*", núm. 58, maig-juny de 1999. "*La carta de Colom*", núm. 60, setembre-octubre de 1999. "*Isabel Colom*", núm. 62, gener-febrer de 2000. "*Els catalans a Portugal*", reproducció de la comunicació del II Col·loqui Internacional del Centre d'Estudis Colombins, núm. 68, gener-febrer de 2001. "*Tots els camins duen a Roma*", núm. 81, març-abril de 2003.

De tota aquesta labor minuciosa i constant, caldria destacar la valuosa aportació relativa a la defensa i demostració del lligam català a través de la documentació a l'abast que ha estat negligida o tergiversada per alguns historiadors partidaris del genovisme, com serien els referents a les negociacions amb els sobirans i a les butlles atorgades pel Papa Alexandre VI en relació a la concessió de les terres descobertes, i altres documents de cancelleria de l'època. Documents que no tan sols serviran per a demostrar el llinatge del Descobridor i la seva relació amb la Corona d'Aragó, sinó també posar en evidència la trama creada per tal de tergiversar aquesta història i la del seu personatge principal. Serà una investigació important plantejada amb una tècnica jurídica envejable en la que no faltin testimonis i proves escrites que portaran a una sentència de gran transcendència per als que seguim el camí obert per Ulloa, i pels que ens empeny, només, l'interès per conèixer la veritat.

Amb aquest propòsit, Caius Parellada dona suport a la teoria que el cognom amb el qual era conegut el Descobridor era Colom, amb m final propi de la llengua catalana; que seria castellanitzat en els documents de la cancelleria castellana per Colón. De la mateixa manera que ho faria la cancelleria vaticana, a desgrat de conèixer l'edició de l'epístola de Sanxis traduïda al llatí per Alexandre de Coscó, que duia el nom de Colom. I que l'aparició del cognom Colombo seria una creació posterior per interessos polítics dels sobirans, juntament amb un altre personatge alternatiu al Descobridor, creat amb l'ajut de la censura, P.M. d'Anghiera, els germans Geraldini, els còsols de Gènova Francesco Merchesio i Gian Antonio Grimaldi i l'ambaixador i cònsol de Pisa, Senarega.

Exposa també Caius Parellada que la nacionalitat del Descobridor era estrangera a la corona de Castella, però a la d'Aragó

constava com a súbdit o vassall natural, ja que en els documents de la cancelleria d'aquest regne hi hagué una absència de declaració d'origens que comportava ser nadiu, ja que els estrangers eren, precisament, els que estaven obligats a fer constar el seu origen. Prenent l'expressió donada pel propi Descobridor d'ésser els sobirans "els seus senyors naturals", segons el Memorial de 30 de gener de 1494, i afegint el fet provat que els documents reials foren expressats en llengua castellana, que comportava la condició de súbdit o vassall, mentre que els documents fets a persones estrangeres eren escrits en llengua llatina.

Investigació que Caius Parellada finalitzarà amb la demostració que la personalitat de Colom ha estat desdoblada i confosa amb una altra de genovesa per una voluntat política -tal vegada influït pels recents estudis i publicacions sobre la censura fets per Jordi Bilbeny-. I que aquest genovisme ha estat elaborat amb l'ajut de documents adulterats o introduïts en els arxius a mesura que per les necessitats de la polèmica calia reforçar la tesi amb noves aportacions. Alhora que es feia desaparèixer la documentació autèntica i eren tergiversades les dades i els personatges implicats. Confabulació feta després de la mort del Descobridor i de l'establiment dels plets amb la Corona.

Una altra aportació important seria la relativa a l'estudi de la nobilitat del Descobridor i del seu casament amb una dama de la noblesa lusitana. Per aquest motiu, Caius Parellada analitza les diverses declaracions fetes per cronistes com Oviedo, Navarrete, HARRISSE, IRVING, BALLESTEROS-BERRETA, PAZ i MELIÀ, etc, fins a arribar a la conclusió que hi ha hagut una alteració expressa del nom de la muller Felipa amb la intenció d'ocultar el parentiu amb la dinastia d'Avis i de la casa catalana d'Urgell. Ho testimonia la cita feta pels biògrafs en el sentit que la Llombardia era

l'origen de les dues famílies, la qual cosa donaria a entendre una comunitat de nació.

Com a conseqüència, Caius Parellada fixa el casament del Descobridor amb la portuguesa Felipa, filla d'Isabel d'Urgell o d'Aragó, duquesa de Coimbra, mare alhora del Conestable Pere de Portugal, rei de Catalunya, posant com a testimoni l'escriptor portuguès Mascarenhas Barretto, que explica que: "la dona del Descobridor estava emparentada amb el rei de Xipre". I el rei de Xipre era Joan de Portugal, casat amb Carlota de Lusignan, germà de Felipa d'Avis, del cardenal Jaume de Portugal -que fou bisbe de Xipre per encàrrec del Papa Calixte III-, germana de la reina Isabel de Portugal i del conestable Pere de Portugal o IV de Catalunya-Aragó.

Recordant les relacions existents entre els monarques de Xipre i els catalans, ja que la reina Elionor -vídua de Pere de Lusignan, rei de Xipre-, residia a la ciutat comtal on va morir l'any 1416. I que el testament de Pere de Portugal deixava com a hereu de la corona catalana a un familiar, Joan. Voluntat que no acomplí la Generalitat de Catalunya, ja que ho fou Renat d'Anjou i, posteriorment, com a conseqüència de les capitulacions de Pedralbes i la restauració dels Trastàmara.

Podríem ressaltar també l'aportació feta en relació a la cultura literària del Descobridor vinculada a la de Catalunya, indicant alguns dels llibres que han format part de la biblioteca creada pel seu fill Ferran o que han desaparegut com a conseqüència d'un espoli posterior. Podríem citar obres manuscrites com *Concordantiae Bibliae* del cardenal de Sant Pere ad Víncula, la traducció al català del *Psaltiri* de Romeu Ça Bruguera, la *Història de Jacob Xalabin*, el *Compendi català de la Lògica* d'Algazel, la *Passió de Mort de Jesucrist*, l'*Ars Dictandi* de Villanueva. I obres estampades com: *De Conceptione Beatae Mariae Virginis*, les

Constitucions de Catalunya, els llibres de Francesc Eixemenis, la *Summula clarissime jurisconsultibus* de S. Raimon de Penyafort, l'opuscle *Mirabile Opusculum* de S. Vicenç Ferrer, la *Questio de sudoris sanguinis Christi* de Guillem Pere Comas, el manuscrit *Practiques e costums de la rectoria de Badalona*. Són obres, totes elles, considerades per Caius Parellada com a possibles del Descobridor, ja que no porten el senyal de compra que caracteritzava les que comprava el seu fill bibliòfil. Cal assenyalar que, encara que és una tasca inacabada, he de dir que m'ha servit de molt per tal d'interessar-me pel tema i concebre una recerca inèdita intitolada *La cultura catalana de la Biblioteca Colombina*.

Considero que el llegat de Caius Parellada en benefici de demostrar la vinculació del Descobridor amb Catalunya ha estat, tal i com hem exposat de manera molt breu, molt important. I que compleix el desig de Lluís Ulloa en considerar que els propis catalans havien de treballar per reconstruir una història amagada i tergiversada, ja que ells eren els que podien conèixer el passat i els arxius i donar a conèixer al món la veritat. Particularment considero que a partir de l'exposició i conclusions fetes per en Caius Parellada en la seva obra general, que hem pogut seguir i gaudir durant tot el temps que ens va acompanyar, tenim molt camí fet.

Alba Vallès

Recordatori a Caius Parellada

El començament de l'Edat Moderna va aportar-nos dos personatges realment brillants, als que jo admiro per sobre dels seus coetanis: Erasmus de Rotterdam i Cristòfor Colom.

Ja fa molt anys que els misteris colombins van començar a enganxar-me, poc a poc, com a tants altres aprenents d'història amateur. Dos fets em van fer dedicar atenció al tema: disposar de temps i la lectura del llibre *Colom venç Colombo*, d'en Caius Parellada. Escrit en un català acurat, fa ús d'un lèxic d'amplitud poc comú que arriba a interessar per ell mateix fent oblidar temporalment les idees que hi exposa. Cal dir, però, que quan defensa un fet no divaga. El relata i aporta proves si les te o raonaments, sempre brillants, per fer-ho creïble.

Contrasta aquest tarannà amb el d'altres historiadors, també amateurs, que imaginin els fets per tal que s'acomodin als seus desitjos d'originalitat malgrat l'existència de proves irrefutables en contra.

Cristòfor Colom i Catalunya: una relació indefugible i la seva aportació al llibre col·lectiu *Colom i el Món Català* són models de la seva honestedat com a analista de la història.

Atrau, també, la sinergia de les seves argumentacions amb les aportades pel peruà Luis Ulloa, tan allunyades de les emprades pels HARRISSE, VIGNAUD, MADARIAGA i d'altres que accepten sense examen qüestions que impliquen canvis de la Història.

La generosa herència que els seus escrits ens han deixat ens obliga a continuar aportant qualsevol idea relacionada o propera al que és l'objectiu del nostre Centre: fer llum al voltant de Colom.

Curiositats llegides als primers plets dels Colom amb la Corona

A la fira del Llibre Vell de 1995 vaig trobar els dos volums relatius als plets dels Colom reivindicatius dels seus drets a les Índies enfront la Corona, una vegada mort el Descobridor. Van ésser publicats per la

Real Academia de la Historia l'any 1892 dins d'una col·lecció anomenada Colección de Documentos inéditos relativos al Descubrimiento, conquista y organización de las antiguas posesiones españolas de Ultramar (Segunda serie).

Malgrat que, aparentment, havien estat un segle a una biblioteca de titularitat pública mai havien estat llegits i això hem va atorgar el plaer d'obrir els seus plecs.

La història dels plets la relata Cesáreo Fernández Duro al pròleg del Tom I. Van començar els litigis el 1506, amb una primera sentència el 1512. Ferran II d'Aragó era regent de Castella, morta la seva primera muller, Isabel I de Castella. Gaspar M. de Jovellanos (1744-1810) va ser ministre de Carles IV i va intervenir com a advocat en l'últim dels plets. Tres-cents anys de plets als que els funcionaris reials, administradors de la seva justícia van fer veure la seva roïndat. Per fer mèrits? Per enveja?

S'ha de dir que la família més o menys propera a l'Almirall no vas tenir comportaments modèlics.

L'escrit del pròleg al plet fet per Jovellanos, de caràcter històric, deixa a tothom en el lloc que li pertoca pel seu comportament, a més de constituir una magnífica peça literària. Escriu en Jovellanos:

La historia del foro no ofrecerá en país alguno de la tierra ejemplo más escandaloso que el que en ellos se registra.

Que importa que su constancia le hubiese hecho superior a ellos, si al fin vió la Europa, llena de lástima y asombro, al conquistador del Nuevo Mundo morir desairado y pobre en la capital e la misma nación cuya gloria había tanto ensalzado y llevar por única recompensa al sepulcro los hierros

con que le había infamado la ingratitude y oprimido la calumnia.

Al primer dels plets, els defensors dels Colom presenten 39 testimonis en tant que Sancho Velázquez, promotor fiscal dels reis, en troba 9.

Dels testimonis que presenten els defensors de Colom cal considerar que:

- . Tots els testimonis de Colom declaren al seu favor.
- . Tret d'un que parla de fets que ha sentit parlar els altres testimonien el que han vist, sempre navegant amb el primer almirall.
- . Tots ells l'han conegut.
- . Tots eren gent de mar.
- . Un terç diu que han estat empleats d'en Colom.
- . Un mariner declara que mai no va navegar amb Colom.
- . Vint-i-un d'ells no signen la seva declaració perquè no saben fer-ho. D'aquests, tres són mestres de nau i dos són pilots. Un és fuster i la resta són mariners.
- . Vint signen de la seva mà.
- . La meitat d'aquests testimonis són analfabets totals.
- . La majoria dels testimonis no sap l'edat que té.
- . Tres diuen tenir més de cinquanta anys.
- . Dos diuen tenir al voltant de vint-i-tres anys i curiosament no declaren quin és el seu ofici (potser foren grumets que no era, encara, ofici).
- . Gairebé tots ells residien a l'illa Espanyola, actualment Haití.

Dels testimonis que aporta el promotor fiscal cal considerar que:

- . Algun d'ells havia navegat amb en Colom i poc temps.
- . Els altres no l'havien conegut.
- . Tots ells accepten les tesis del fiscal, formulades hàbilment de tal manera que

els testimonis no es veiessin obligats a mentir per acceptar-les.

Abans d'entaular plets, el segon almirall va presentar diversos escrits de greuges per les ofenses i rebaixes als seus drets que els funcionaris del rei li feien. Resulta interessant, tant sociològicament com històrica, la lectura d'aquests escrits i de les respostes que reben.

La sorpresa pel volum de la descoberta provocà potser que el rei Ferran cregués que Colom ho coneixia de bell antuvi i que en les Capitulacions de Santa Fe hagués jugat amb ell obtenint molt més del que hauria tret si hagués tingut tota la informació.

El fet és que els Reis Catòlics van utilitzar els seus funcionaris per rebaixar els privilegis pactats a Santa Fe i, després, a Barcelona, els atorgats a voluntat.

S'esmercen en demostrar que aquests pactes ho són amb el Descobridor sense que fossin transmissibles per herència per tal de limitar-los en el temps. De fet, els consideren acabats mort l'almirall.

I que Colom només havia descobert illes i no pas terra ferma, per tal de reduir l'espai al que aplicar els privilegis. Un miserable fiscal arriba a afirmar que el descobriment de les illes va ser obra de Martín Alonso Pinzón i que en Colom res no va fer i que se'n volia tornar abans de cap descoberta.

De les respostes que donen la majoria dels testimonis d'ambdues parts a les preguntes dels funcionaris se'n treu la impressió que tots ells van ser sincers i que les diferències surten dels qüestionaris.

Ismael Martínez

Caius Parellada i Núria Jofré. IX Tertúlia colombina. El Glaciar, 9 d'abril de 1992.

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

...the first of the ...
...the first of the ...
...the first of the ...

OMNIUM CULTURAL